

SALADİN: LATİN KAYNAKLARINDA SELAHADDİN EYYUBÎ

Prof. Dr. Mustafa ALICI*

Öz: Haçlılara karşı mücadele eden İslam kumandanı ve Eyyübîler adlı devletin kurucusu ve ilk hükümdarı olan Selahaddin Eyyubî (1171-1193), Avrupa kaynaklarında Ortaçağ Avrupa kaynaklarında literatür dili olan Latince'nin fonetik yapısına uygun bir söyleyişle Saladin olarak bilinir. Selahaddin tartışılmaz olarak Batı dünyasında Hz Peygamber haricinde tanınan en önemli Müslüman olarak bilinmektedir.

Bu çalışmada Latin dünyasının Selahaddin Eyyubi hakkındaki olumlu imajının altında yatan askeri teolojik ve sosyo-kültürel faktörler irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Haçlılar, Selahaddin Eyyubi, Roma Katolik Kilisesi, İslam Tarihi

SALADIN: SELAHADDIN AYYUBI IN LATIN SOURCES

Abstract: The founder of the Ayyubids and its first sultan, Muslim Commander Salahaddin Ayyubi (1171- 1193), who had struggled with the Crusaders has been well-known in the Medieval Europe as Saladin as proper sound for Latin language. He is indisputably the most important Muslim figure in the West except for the Prophet Muhammad

In this article we will deal with the some military, theological and socio-cultural factors under the positive image of Saladin in the Latin Milieu.

Key Words: Crusaders, Salahaddin Ayyubi, Roman Catholic Church, The History of Islam

Giriş

Hristiyan Latin dünyasında Kudüs'ü fetheden Selahaddin-i Eyyubî'nin bir efsane olarak diğer hiçbir Müslümana nasip olmayan olağanüstü örneği ve Avrupaî bir kahraman imgesi bulunur. Öyle ki Selahaddin, daha önce kimseye nasip olmamış bir tarzda hem doğuda hem de batıda öne çıkan benzer ün ve imgeye sahip bir figürdür; İslam kaynakları onu ideal bir sultan, kendisinin savaştığı haçlılar, onu gerçek bir İslam kahramanı olarak görürler. Doğu ve batı kaynaklarının tamamında kendisinden övgüyle bahsedilir.¹

Geliş tarihi: 17.11.2016

Kabul tarihi: 29.11.2016

*. Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı

1. Ramazan Şeşen, "Selahaddin-i Eyyubî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2009, c. 36, 337.

Biz bu makalemizde Rönesansa kadar Ortaçağ Latin dünyasında kaleme alınan literatürde (söz gelişi Roma Katolik Kilisesi dokümanlarında, Haçlı kaynaklarında seküler tarih, edebiyat eserlerinde) yer alan Selahaddin imajını inceleyeceğiz.

**“Barbar Pagan” ve “Tanrı’nın Tokatı”:
Papalık Dokümanlarında Selahaddin Eyyubî**

Kudüs’ün Müslümanlar tarafından fethedilmesi özellikle Latin dünyasında büyük yankılar uyandırmış ve Roma Katolik Kilisesi ruhani lideri Yüce Pontif unvanlı Papalık, üçüncü Haçlı seferi hazırlıkları için “Selahaddin Ondalığı” adıyla özel bir vergi bile çıkartmıştı.

Yine Papa VIII. Gregory, 29 Ekim 1187 tarihinde Audia Tremendi adlı özel papalık fermanıyla (bull) yapılacak olan Üçüncü Haçlı Seferi’ne teolojik bir zemin kazandırmak istemişti. Başındaki kelimelerden dolayı bu adı alan fermana Papa VIII. Gregory, Hattin Savaşındaki mağlubiyeti ve akabinde Selahaddin’in Kudüs’ü fethetmesini, Tanrı’nın acı bir tokatı olarak gördü. O, fermana kutsal topraklarda Selahaddin’in meydana getirdiği acı, felaket, yıkım ve korkunç yargılamaların ilahi bir tokat olduğunu dolayısıyla Selahaddin Eyyubî idaresinin Tanrı’nın Hristiyanlara karşı bir gazabı olduğunu iddia etti.²

Papa, Audita Tremendi adlı ferman, bilhassa 4 Temmuz 1187 tarihli Hattin yenilgisine ve bunun neticesinde Kudüs Latin Krallığının Selahaddin tarafından yıkılmasına odaklanmıştır. Bu fermanında Papa Gregory VIII, dünya üzerindeki Latin devletlerinin işlediği ahlaksızlıklar günahlar yüzünden bu büyük kaybın, ilahi tokat olarak nakşedildiğini açıklar. Bu yüzden papa, Kutsal Topraklara yapışan bu pagan kirin temizlenmesi için Latin Hristiyan dünyasındaki Hristiyan halkın tıpkı Eski Ahit külliyatından Makabilerin yolunu takip ederek acilen işledikleri günahlarından tövbe etmeleri gerektiğini bunun için de “genel endüljans” adlı tövbe mekanizmasını çalıştırmalarını tavsiye eder ve Kudüs’ü yeniden fethi için Haçlı seferine çıkacak olanların mallarına yönelik Kilise koruması garantisini verir. Zira Papa, insanları Kutsal Haç’a davet etmek için haçlı seferine çıkmanın tövbenin bir başka ifade biçimi olduğunu açıklar.³

Sonuçta Papa, bu fermanında Eski Ahit metinlerinde geçen tarihi olaylara atıflar yaparak Selahaddin ve idaresini metaforik açıdan betimler. Ona göre Selahaddin ve ordusu canavarca hazlar alan kasaplardır. Özellikle Selahaddin, papanın gözünde artık bir Babil Kralı Buhtunnasr

2. Gregory VIII, “Audita Tremendi”, The Crusades: Idea and Reality 1095- 1274, trans. L. Riley- Smith, London 1981, 63.

3. Gregory VIII, “Audita Tremendi”, 64- 67.

(Nabukadnezzar) gibi Kudüs'e saldırıp tapınağı tahrip etmiştir ve bir anlamda Selahaddin, Mezmurlar 78. Bab'ta anlatılan Kudüs'te ortaya çıkacak olan dünyevi felaketlerin habercisidir. Kısaca söylersek Papaya göre Selahaddin "gaddar bir kral" onun ordusu ise "Hıristiyan kanına susayan" barbarlardır.⁴

Latin dünyasını IV. Haçlı Seferi'ne hazırlayan ve 1198 yılında papalık makamına oturan Papa III. Innocent ise Haçlı Seferleri dönemindeki en heyecanlı ve en enerjik papa olarak karşımızdadır. O, Selahaddin'in ölümünden hemen sonra Katolik dünyasının ruhani reisi olmasına rağmen Kutsal topraklardaki olayları betimlemek için kaleme aldığı pek çok papalık vesikasında barbar terimini Selahaddin ve onun krallığı için kullanmaktan çekinmez. Özellikle Saracen adını verdiği Müslümanlara kaleme aldığı *Hortatur ad sacrum bellum Contra Saracenus pro recuperatione terrae sanctae* (Kutsal Toprakları Yeniden Ele Geçirmek için Müslümanlara Karşı Kutsal Savaş Risalesi) adlı mektupta kutsal topraklarda yaşayan Hıristiyan toplumu savunmak ve "lanetli pagan ve barbarlar" adını verdiği Müslümanlara karşı mücadele başlatır.⁵

Kudüslü Haçlıların Gözünde Selahaddin

Her şeyden önce Haçlıların gözünde Selahaddin Eyyubi, o dönemde karizmatik Avrupalı imparatorlara verilen askeri ve politik boyutları olan bir unvanla Potentissimus princeps (en kudretli lider) idi. Haçlıların Selahaddin hakkındaki görüşlerine dair bilgimizi öncelikle yine kendi çağdaşı olan ve 1170- 1180 yılları arasında Kudüs'teki Latin Krallığının bir nevi başbakanlığı görevini yürütmüş olan Başpiskopos Tyre'li William'ın kaleme aldığı hacimli tarih eserine borçluyuz. Frankların konsillerinde yüksek mertebeye ulaşmış biri olarak William, Arapça, Latince, Yunanca ve Fransızca bilen siyasi bir otorite olarak özellikle Selahaddin'in döneminde 1184 yılına değin önemli siyasal olaylarda aktif rol almıştır.⁶

William'ın, Latince yazmış olduğu *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum / Denizler Ötesinde Olan İşlerin Tarihi* adlı kitabı en hayati devirler için göze çarpan bir kaynak olarak karşımızdadır. 1844 yılında iki cilt olarak Paris'te basılan bu eser, devrin Avrupa halklarına hem haçlılar hem de doğu halkları hakkında ilgi çekici bilgiler aktarmak-

4. Gregory VIII, 66-67.

5. Innocentii III, "Romani Pontificis Regestorum Sive Epistolarum", Patrologia Latina, ed. J- P. Migne vol. 214 Paris 1855, 214.

6. Carole Hillenbrand, "The Evolution of the Saladin Legend in the West", *Melanges de l'Universite Sait - Joseph*, 58 (2005), 1.

dır.⁷ William, tıpkı III. Haçlı seferinin şafağındaki diğer Avrupalı yazarlar gibi Latin Haçlı krallıklarını tehdit eden tüm Müslümanları “saadetten yoksun ve barbar toplum (infelicis e barbari populi)” olarak betimler.⁸

William, belki de kişisel sebeplerden Kudüs’ü terketmiş ve Hattin savaşından yaklaşık iki yıl önce (1186)de ölmüştür. Ancak onun 50 sayfa aşan Selahaddin hakkındaki değerlendirmeleri geleceğe dair esrarengiz kehanetler içermektedir.

Öyle ki William, Selahaddin-i Eyyubî’nin amcası Esedüddin Şirküh’un 1169 yılında ölmesinden sonra Mısır’da kudretli olarak yükselmesini yorumlarken çok çarpıcıdır; ona göre “Eyyubî keskin zekalı, savaşta alabildiğine aktif, hiçbir insanoğlunda görülmeyecek kadar cömerttir”. Ancak gene de onun Selahaddin hakkında gerçeğe aykırı ifadeleri gözlerden kaçmaz. Söz gelişi ona göre Selahaddin, iktidara gelirken halifeyi ve oğullarını öldürmüş, sultanın hazinesini ele geçirmiş ve tüm askerlerini altınlarla baştan çıkarıp kendi safına çekmiştir. Dahası Nureddin Zengi’nin ölümünden sonra Selahaddin’i efendisine nankörlük yapmakla suçlayarak şöyle yazar; “Selahaddin, insanlık kanunlarını çiğneyerek, kendi konumunu göz ardı ederek, oğul sahibi bir babanın kendisine bahşettiği menfaatlere nankörlük ederek henüz buluş çağına bile gelmemiş olan efendisine başkaldırmıştır.”⁹

Gene de William, tüm bu eleştirilerine rağmen ona olan hayranlığını, saygısını ve korkusunu izhar etmekten çekinmez. Bunun sonucunda William özellikle bir düşman veya tehlike olarak Eyyubî’nin Kudüs Haçlı Krallığına karşı gittikçe artan bir güç olmasını asla küçümsemez. O, Selahaddin’in bu yöndeki zafer kazanma hırsını ve gittikçe büyüyen liderlik niteliklerini betimler.¹⁰ Ona göre Selahaddin adil bir kral, nazik, ihtiyatlı, kendi ırkına ait geleneğe aşırı bağlı dindar biridir.¹¹ Büyük bir öngörüyle kaçınılmaz zaferin belirtilerini fark eden William Haçlıların tarihi hakkında bilgi vermesini aniden 1184 yılında keser.

William’ın bıraktığı yerden devam eden ise onun çağdaşlarından ve Kudüs Haçlı Krallığında asilzade olan İbelin’li Balian ailesine mensup Ernoul’dur. Ernoul’un Kudüs Krallığı’nı anlattığı bir tarih kitabı mevcuttur. Bu kitap 1871 yılında L. De Mas Latrie tarafından Paris’te basıldı.¹²

7. Willermi Tyrensis Archiepiscopi, Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum ed. Beugnot A.- Langlois A., Paris 1844, I- II.

8. Willermi Tyrensis Archiepiscopi, 113.

9. Guillame de Tyr, 958- 959.

10. de Tyr, 1016.

11. Guillame de Tyr, 1000.

12. L. De Mas Latrie, Cronique d’ Ernoul et de Bernard le Tresoier, Paris 1871.

Ernoul özellikle William'ın eserini esas alarak geliştirdiği bu eserinde Kudüs'ün, mağlup haçlıların elinden çıkmasını trajik bir tarzda anlatmasına rağmen oldukça olumlu bir Selahaddin imajı çizer. Ernoul; Selahaddin'in Kudüs'ü fethetmesinden sonra şehir halkına karşı mağlup şövalyelerin eşlerine veya kızlarına yönelik sergilediği alicenaplığın eşsiz olduğunu açıkça vurgular ve onların Tanrıya yalvararak böyle şefkatli ve şerefli bir idareci kendilerine bahsettiği için şükrettiklerini açık bir şekilde yazar.¹³ Ernoul'a göre Selahaddin, benzer ali cenap davranışı 1192 yılında Richard ile yaptığı ateşkes sonrası oradaki Haçlı lordlara karşı da göstermiş ve takdir toplamıştır.¹⁴

Selahaddin'in Kudüs'ü fethetmesine kendi gözleriyle şahit olan insafsız ve isimsiz bir tarih yazarından da bahsetmek gerekir. De Expugatione Terrae Sanctae Per Saladinum (Kutsal Toprakların Selahaddin Tarafından Fethi) adlı bu eser, muhtemelen bir Tapınak Şövalyesine (veya o zamanki adıyla Hospitaller) aittir. O bu eserinde korku, umut, nefret ve ümitsizlik gibi karmaşık duyguları yan yana yaşar ve barbar Selahaddin'in ordusunun Kudüs'ü fethederken çıkardıkları çığlık, gürültü ve henganenin Hristiyan sakinlerde bıraktığı dehşetli korkuyu bilhassa öne çıkarır.¹⁵

Sonuçta teolojik önyargıları bir kenara koyarsak özellikle Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü fethine ve sonrasında oluşan idaresine şahitlik eden Haçlıların gözünde Selahaddin-i Eyyubî'nin imajı şaşırtıcı bir şekilde oldukça olumludur. Öyle ki Latince kaleme alınan bu eserlerde Haçlılar gibi Selahaddin'e düşman olan ve dini, siyasi ve duygusal açıdan büyük bir kayıp yaşayan bir tarafın objektif bilgiler vermesi dikkatimizden kaçmaz. Bir başka deyişle bizzat Selahaddin, amansız bir düşman olmalarına rağmen bizzat Haçlılar tarafından kaleme alınan eserlerde siyasi yönetimi ve askeri başarılarıyla büyük bir hayranlık duyulan şahsiyet olarak karşımızdadır. Zira bu gibi yazarlardan beklenen davranış Hristiyanlarca kutsal kabul edilen mekanları kaybetmenin ve mağlubiyetin vermiş olduğu ıstırapla olumsuz ifadeler kullanmalarındır. Ancak Selahaddin'in kişiliği, onlara göre şövalye ruhu, merhameti ve şefkati bu olağan beklentiyi bastırmaktadır. Zira gerçek ve fiili durum (reelpolitics), tüm duygusallıkları bastırmış görünmektedir. Dahası Haçlı yazarlarda gözlemlenen olumlu Selahaddin imajı devrin Hristiyan Arap yazarlarının eserlerine de şevk ve cesaret verecektir.

13. age., 230. 14 age., 293.

14. age., 293

15 De Expugatione Terrae Sanctae Per Saladinum, (Create Space Independent Publishing Platform), London 2009.

Faziletli Pagan: Roma Katolik Dünyasında Saladin

16. yüzyılda toplanan Trent Konsili, Roma Katolik Kilisesinin önde gelen teologlarından Thomas Aquinas (1225- 1275)'ın "cennet ve cehennem arasındaki arafta (limbo) kalan ruhlar olduğu" görüşüne dayanarak geliştirdiği kilise ilmihâlinde (catechism) açıkça belirtir.¹⁶ Bu öğretilerden hareketle geliştirilen Faziletli Pagan kelimesi Hristiyan teolojisinde özellikle Roma Katolik Kilisesi tarafından benimsenen bir kavram olarak Hristiyan olmayan geleneklerdeki iyi ve doğru insanları tanımlamak için kullanılmıştır. Hristiyanlar Orta Çağ boyunca Yahudi-Hristiyan geleneğine mensup olmayan ve Mesih'i tanıma fırsatı yakalayamamış ama faziletli yaşam süren iyi ve doğru insanların ayrı bir tasnifine inanan bir öğreti olarak karşımıza çıkar.¹⁷

Faziletli pagan sıfatının Selahaddin için kullanımını Latin dünyasında özellikle Dante'de görmekteyiz. Floransalı İtalyan şair, romancı Dante Alighieri (1265- 1321), ünlü eseri *La Divina Comedia* (İlahi Komedy) adlı eserinde Selahaddin'i büyük bir prestijle Avrupa Latin dünyasına etraflıca tanıtınların başında gelir. İlginç olan şu ki Dante, Selahaddin'i Roma Katolik teolojisine uygun olarak Yunan felsefesinin erdemli pagan sınıfı ve klasik dönem suçsuz kahramanlarına ayrılan imtiyazlı alan (limbo) olarak onun yerini belirler. Bir başka ifadeyle onun yeri Sokrat, Eflatun, Öklid ve Galen gibi Yunan filozofları ile İslam dünyasının iki önemli düşünürü olan İbn Sina ve İbn Rüşd ile yan yanadır. Ona göre Selahaddin'in bu şahısların da arasında yeri özeldir zira bu gibi büyük ruhlarla beraber Selahaddin gururla göğüs kabartmaktadır.¹⁸

Sonuçta Dante'nin cehennem tasnifine göre Selahaddin'in yerleştiği en hafif derecedeki cehennem sahası olan Limbo vaftiz olmamış dolayısıyla Hristiyan olmayan ama insanlığa büyük faydaları dokunan insanların pasif işkenceler çektikleri alanı olup buranın sakinlerinin kurtuluşları mümkün değildir. Hz. Peygamber'e karşı acımasız ve düşmanca davranarak onu insanlar arasında büyük ayrılıklara, sahtekârlıklara ve tahrifatlara yol açtığı için cehennemin en alt seviyelerinden olan yirmi sekizinci dereceye yerleştiren Dante, Selahaddin için çok istisnai yer düşünmektedir.

Selahaddin hakkında olumlu bir portre çizen bir başka Latin kaynak ise İtalyan yazar ve şair (1313-1375) Giovanni Boccaccio'nun 1492 yılında kaleme aldığı *Decameron* (on günlük olay) adlı eseridir. Boccaccio

16. Roman Catechism, part 2, chapter 2, n. 24, 49-50.

17. Bu konuda geniş bilgi için Cindy L. Vitto, *The Virtuous Pagan in Middle English literature*, 1989.

18. Dante, *La Divina Commedia*, ed. L. Malogoli Milano 1961- 1962, c. I.: Inferno, canto 4, 53-54.

aslında Dante'nin kurguladığı Selahaddin imajını öyküleştirmekte ve Latin dünyasına sunmaktadır. Boccaccio, aynı zamanda üç yüzüğün hikâyesinden geliştirerek Selahaddin hakkında iki önemli hikâye anlatır; bunlardan ilkinde Decameron'un Birinci Gün ve Üçüncü hikayesi olarak anlattığı öyküde¹⁹ Boccaccio'nun iki önemli kahramanı vardır. Birinci kahraman, Melkizedek adında İskenderiyeli Yahudi bir tüccar ve Babil Kralı Selahaddin. Aslında bu iki figür Ortaçağ Hristiyan dünyasının başka din mensuplarına karşı Hristiyan algısını da yansıtmaları açısından ilgi çekicidir.

Hikayede Selahaddin, yiğitliği sayesinde tevazu sahibi sıradan bir adamken Babil Krallığına kadar yükselmiş ve hem İran Sasani hem de Hristiyan krallarına karşı zaferler kazanmış ancak bu savaşlar ve tantanalar yüzünden hazinesi eriyip tükenmiştir. Yahudi tüccar ise tefecilik yapan zeki, kurnaz ve cimri biridir. Selahaddin gerekli parayı ondan alabilirdi ancak zor kullanmak istemiyordu. Bunun için zoru tatlıya dökerek bir bahane bulmaya karar vermiştir. Yahudi tüccarı yanına oturtan Selahaddin, ona kendisini akıllı ve hikmetli bulduğunu söyleyerek ilahi dinlerden hangisinin hak olduğunu sorar. Yahudi tüccar ise ağzından çıkan sözün başına iş açacağını düşünerek kaçamak cevap verir ve ona birbirinin aynı olan ve aynı kıymetteki üç yüzüğün hikâyesini anlatarak aslında üç dinin de tıpkı üç yüzük gibi kendi müntesiplerince gerçek ve kıymetli sanıldığını böylece hangisinin gerçek olduğunun asla çözülemeyeceğini kurnazca anlatır. Selahaddin de Yahudi'nin bu oyuna gelmeyeceğini görünce açıkça niyetinin ondan para istemek olduğunu anlatmış Yahudi de gerekli parayı ona vermiştir. Öykünün sonunda Boccaccio, daha sonra Selahaddin'in Yahudi'nin borcunu ödediğini ve ilave olarak ona pek çok hediye verdiğini söyler.²⁰

Boccaccio Selahaddin hakkında yazdığı nispeten uzun olan ikinci anekdotta (onuncu gün dokuzuncu hikayede)²¹, ortaçağ Latin halk edebiyatının Haçlı kahramanlar hakkındaki zengin birikimini ortaya çıkarır. Bu öyküde Kral II. Frederik, Hristiyanların kutsal yerlerini tekrar ele geçirmek için haçlı seferleri düzenlemeye karar verince Babil Kralı olan cesur Selahaddin, bir taktik geliştirerek tüccar kılığında bir Avrupalı gibi İtalya, Lombardia bölgesinde dolaşır ve Latince bilen asil, nazik ve zengin biri olarak halkın arasına karışır. İnsanlarla sohbet eden Selahaddin, Torello adında bir şövalye ile karşılaşır. Şövalye onun karakterine hayran kalarak; "Keşke bizim de sizin gibi şövalyelerimiz olsa." diye Selahaddin'e gıpta eder. Daha sonra Selahaddin memleketine geri döner, Şövalye Torello ise

19. Giovanni Boccaccio, Decameron, ed. M. Marti, Milano 1974, c. 1, 44-47.

20. Boccaccio, 45-47.

21. Boccaccio, 707- 714.

Haçlı Seferlerine katılır ve savaşta yenilerek Selahaddin'e esir düşer ve mecburen kuş terbiyecisi yapılır. Selahaddin Torello'nun bu konudaki maharetini gibi konuşan iki kişi, sohbet ettikçe Lombardiya günlerini hatırlarlar ve işitince ona saraya alır. Başlangıçta iki yabancı birbirlerini tanırlar. Selahaddin ona çok iyi davranır ve ona çeşitli hediyeler vererek memleketine dönmesine yardımcı olur.²²

Sonuçta Boccaccio bu öyküde Selahaddin'i Avrupa kültürünü bilen Latince konuşabilen, Haçlıların kutsal topraklarda bulunma gayelerine empati kurabilen, cömert, şövalye ruhlu, alabildiğine dini hoşgörüyü içinde mütevazı bir kral olarak tanıtır.

Sonuç Yerine

Latin dünyasında Selahaddin efsanesi romantik bir üne sahiptir. Kendi dönemindeki yazılar onun heyecanlı liderliğinden korkan bir o kadar onun şefkat gururunu öne çıkaran bir özellikteyken, sonraki çağlarda çoğunlukla olumlu bir imajı çizilen, asilzadelğine ve yüceliğine vurgu yapılan bir havaya bürünür. O, aynı zamanda çok önemli bir Müslüman figür olarak bazen Hristiyan şövalyeleri için hayati bir paradigma gibidir.²³ Kudüs, cennetin krallığının başkentidir ve oraya hükmeden Tanrısal bir işaret sahibidir. Latince söylersek Deus Le Volt: Tanrı böyle istedi. Selahaddin Eyyubî, Kutsal Topraklara (Terra Santa) sahip olmuşsa Tanrı'nın değişmez iradesiyle bunu yapmıştır.

Özellikle XIII. Asırdan itibaren Latin dünyasında Selahaddin, artık efsanevi romanların baş kahramanı hâline gelmiştir. Onun şövalyeliğinin yanına engin bilgeliği ve kararlılığı da eklenmiştir. Hatta o döneme ait Ordre de chevalerie diye sadece Fransızca çevirisi günümüze kadar gelen yazarı bilinmeyen bir kaynağa göre Selahaddin, tutsak ettiği Taberiyeli Hugh'dan kendisine nasıl Hristiyan bir şövalye olunacağını öğretmesini bile istemiştir. Bu kaynaktaki bir şiirde ise Selahaddin, pagan topraklarda büyük bir asilzadeliğe ulaşan kral olmasına rağmen Hristiyanlara en vefalı Saracen olan tavsif edilir. Öyle ki Hugh'dan şövalyeliğin temel kurallarını öğrenen Selahaddin, onunla çok iyi bildiği fasih bir Latince ile konuşmuş ve onu azat etmiştir.²⁴

Dahası Selahaddin, bu dönemdeki kaynaklarda anlatıldığına göre ölüm döşeğindeyken üç monoteist dinin temsilcilerinin kimin en iyisi olduğunu izhar etmeleri için bir teolojik tartışma meclisi tertip etmelerini istemiş bunun için Bağdat'taki halifeye, Kudüs'teki patriğe ve en hikmetli

22 Boccaccio, 710-714.

23 J. Philips, The Crusades, 1095- 1197, London- New York 2002, 150.

24 Hillendbrand, 4-5.

Yahudi âlimlerine haber salarak en iyi hukuk sisteminin hangisi olduğunu anlamak istemişti.²⁵ Sonuçta kendi dönemini takip eden ilk birkaç asırdaki

Selahaddin imajı genel olarak iki yönlüdür; bir tarafta onun cesaret dolu kahramanlığını, faziletli ve bilge krallığını yüksek sesle övme varken diğer tarafta ise onun Hristiyan inancını kabul ettiğini söyleyecek kadar yüksek maneviyatını Latin maneviyatıyla özdeş görme bulunmaktadır.

Selahaddin tartışılmaz olarak Batı dünyasında Hz Peygamber haricinde tanınan en önemli Müslüman olarak bilinmektedir. Bunun belki de en büyük nedenlerinden biri onun Kudüs'ü fethederek kutsal toprakların politik lideri olmasıdır. Latin Hristiyan dünyası beş asırdan beri pek çok teşebbüste bulunarak bu en mukaddes şehri tekrar ele geçirmek istediler. Ancak Selahaddin gibi üstün insan güçlerine sahip biri, karşılığında olunca kısa bir el değiştirme haricinde Kudüs'ün düşüşü hem o bölgedeki hem de batıdaki Hristiyanlar için hemen hemen en tahammül edilemez durum haline gelmişti. Dolayısıyla Tanrı'nın koruduğu bir bölgeyi fetheden ve Tanrı halkını mağlup eden birinin çabası kesinlikle sıradan bir dünyevi hırs kabul edilemezdi. Olağanüstü, müstesna bir rakibe yenildiklerine inanan Latin dünyası, bu mağlubiyetin hem fiziksel hem de metafiziksel boyutlarını beraber düşünmeye başladı. Sonuçta İslam hakkında düşmanca ve cahilane tavırlara sahip olan Batı, Selahaddin hakkında Hz. Peygamber dahil hiçbir Müslümanın ulaşamayacağı derecede ruhani öğelerle bezenmiş çok olumlu ve romantik bir imaj çizdi.

Son olarak şunu belirtelim ki burada önemli bir ironi bulunuyor. Şöyle ki Hristiyan Arapların özellikle sömürge dönemlerinde Hristiyan Avrupa literatürüne yakınlaşmasıyla Müslüman Ortadoğu halkları özellikle XIX. asır gibi oldukça geç bir dönemde Selahaddin Eyyubî'yi yeniden keşfedip tanınmasına rağmen günümüzde Müslümanlar hala onun çok boyutlu karizmatik karakterini, söz gelişi askeri başarılarının yanında tek başına gösterdiği derin insanlara şefkatle yaklaşması gibi üstün yeteneklerden dersler çıkaramadılar. Pek çok modern Arap lider, kendisini ikinci Selahaddin olarak lanse etmesine rağmen Müslüman dünyası Orta Çağ'dan beri geniş bir literatüre sahip olan Batıdakinden daha fazla olarak Selahaddin'i kucaklamalıdır.

25 M. A. Jubb, A Critical Edition of the *Estoires d'Outremer et de la naissance Salehadin*", London 1990, 235.

Prof. Dr. MUSTAFA ALICI

KAYNAKÇA

- Boccaccio, Giovanni, Decameron, ed. M. Marti, Milano 1974, c. I-III.
- Alighieri, Dante, La Divina Commedia, ed. L. Malagoli, Milano 1961-1962, c. I.: Inferno, canto 4, 53-54.
- De Expugatione Terrae Sanctae Per Saladinum, (Create Space Independent Publishing Platform), London 2009.
- De Mas Latrie, L., Cronique d' Ernoul et de Bernard le Tresoir, Paris 1871.
- Hillenbrand, Carole, "The Evolution of the Saladin Legend in the West", Melanges de l'Universite Sait – Joseph, 58 (2005), 1-13.
- Gregory VIII, "Audita Tremendi", The Crusades: Idea and Reality 1095-1274, trans. L. Riley- Smith, London 1981, 63-67.
- Jubb, M. A., A Critical Edition of the Estoires d'Outremer et de la naissance Salehadin", London 1990.
- Innocentii III, "Romani Pontificis Regestorum Sive Epistolarum", Patrologia Latina, ed. J- P. Migne vol. 214 Paris 1855, 214- 218.
- Philips, J., The Crusades, 1095- 1197, London- New York 2002.
- Roman Catechism, part 2, chapter 2, n. 24, 49-50.
- Şeşen, Ramazan, "Selahaddin-i Eyyubî", Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2009, c.36, 337-340.
- Vitto, Cindy L., The Virtuous Pagan in Middle English literature, 1989.
- Willermi Tyrensis Archiepiscopi, Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum ed. Beugnot A.- Langlois A., Paris 1844, I- II.